

LIDIA LUCHTER, MACIEJ HUCULAK

ZRÓŻNICOWANIE PRZESTRZENNE LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI PRZEMYSŁOWEJ W POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ CZĘŚCI WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Zarys treści: Artykuł niniejszy stanowi uzupełnienie opracowania dotyczącego przemysłu subregionu krośnieńskiego zawartego w 32 tomie Prac Naukowo-Dydaktycznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie (Guzik, Szmyd 2008). Inicjatorem tej monograficznej pracy poświęconej społeczeństwu i gospodarce subregionu krośnieńskiego na przełomie XX i XXI w., a także jej współredaktorem jest prof. dr hab. inż. Czesław Guzik.

Słowa kluczowe: subregion krośnieński, przedsiębiorczość lokalna, tradycje rękodzielnicze, rozwój endogeniczny

Wprowadzenie

W gospodarce rynkowej ważnym elementem rozwoju regionalnego są między innymi małe i średnie przedsiębiorstwa produkcyjne. Pod tym sformułowaniem rozumiemy firmy, które w ciągu roku zatrudniają średnio odpowiednio mniej niż 50 pracowników i od 50 do 250. Małe, a zwłaszcza średnie przedsiębiorstwa, pełnią istotną rolę we współczesnej gospodarce. Ze względu na duże zdolności adaptacyjne do zmieniających się warunków na rynku potrafią lepiej dopasować strukturę wytwarzanych produktów do popytu (Dolata 2004). Duża elastyczność funkcjonowania małych i średnich firm przesądza niejednokrotnie o konkurencyjności lokalnych gospodarstw, co przekłada się na sukces ekonomiczny regionów, w których obrębie funkcjonują. Do badania zjawiska przedsię-

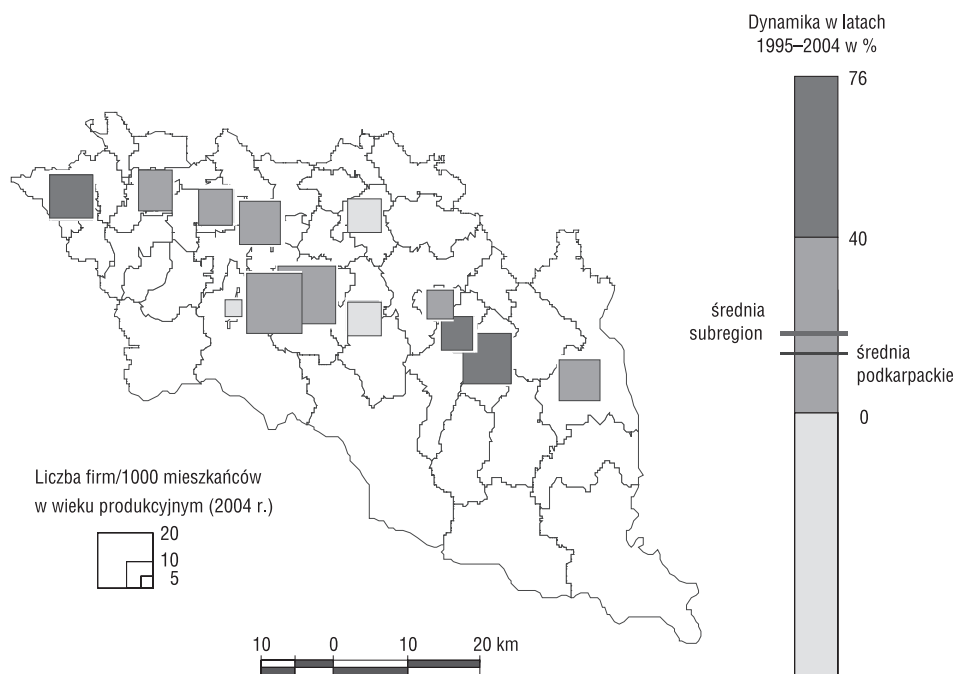
biorczości produkcyjnej najczęściej stosowanym miernikiem jest liczba firm zarejestrowanych w systemie Regon. Niestety, nie wszystkie firmy, które uzyskały numer identyfikacyjny w tym systemie, prowadzą działalność produkcyjną, co niewątpliwie ma wpływ na wiarygodność uzyskanych tym sposobem danych statystycznych i prowadzonego na ich podstawie wnioskowania. Duże zmiany pojawiają się zwłaszcza w grupie firm handlowych i turystycznych, w mniejszym zakresie procesowi rotacji podlegają firmy przemysłowe (Sobala-Gwosdz 2005).

Wskaźnik przedsiębiorczości skonstruowano, odnosząc liczbę firm przemysłowych do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Analiza przedsiębiorczości mierzy między innymi do odpowiedzi na pytanie, gdzie znajdują się mieszkańcy gotowi ponieść ryzyko inwestycyjne. Wskaźnik ten ma dodatkową ważną nośność informacyjną, ponieważ działalność przemysłowa generuje jeden z najsilniejszych efektów mnożnikowych, przyczyniając się do wzrostu zamożności społeczeństwa (Domański 2001).

Struktura przestrzenna lokalnej przedsiębiorczości przemysłowej i jej zmiany w latach 1994–2004

Przedsiębiorczość przemysłowa subregionu krośnieńskiego jest skrajnie zróżnicowania zarówno w obszarach miejskich, jak i wiejskich. W miastach powiatowych osiągnęła ona poziom w granicach 10,4–16,2 firm/1000 mieszkańców, z wyjątkiem Leska, gdzie wartość analizowanego wskaźnika wyniosła 18,8/1000 mieszkańców (ryc. 1). Najwyższą przedsiębiorczość odnotowano w małych miastach: Rymanowie (22,1 firm/1000 mieszkańców), Dukli (21,2) czy Bieczu (16,5), co jest efektem przedsiębiorczości endogenicznej, nawiązującej do długotrwałych tradycji rzemiosła produkcyjnego na tym obszarze. Największą dynamikę zjawiska w okresie 1995–2004 wykazywały miasta Lesko, Zagórz i Biecz (ryc. 1).

Stopień rozwoju małych i średnich firm w obszarach wiejskich jest również wysoce nierównomierny. Największą aktywnością w tym zakresie, ponadprzeciętną dla analizowanego subregionu oraz województwa podkarpackiego, charakteryzowały się gminy powiatu bieszczadzkiego i leskiego, z wyjątkiem gmin Czarna i Solina (ryc. 2). Tworzą one zwarty przestrzennie obszar, położony w południowo-wschodniej części subregionu krośnieńskiego. Drugie skupienie w przestrzeni gmin wiejskich o ponadprzeciętnych wartościach wskaźnika obejmuje środkową część powiatu jasielskiego z dominacją w Osieku Jasielskim, środkową i północną część powiatu krośnieńskiego z maksymalnymi wartościami wskaźnika w gminach Miejsce Piastowe, Krościenko Wyżne oraz graniczące z nimi od wschodu gminy powiatu brzozowskiego na czele z gminą Jasionica Rosielna. Te dwa wyraźne skupienia obszarów o wysokiej aktywności gospodarczej oddzielają gminy powiatu sanockiego, gdzie wskaźniki przedsiębiorczości produkcyjnej należą do najniższych w subregionie, z wyjątkiem gminy Bukowsko (ryc. 2). Szczególnie wysoka koncentracja przedsiębiorczości w gminach sąsiadujących z Krosnem i Jasłem ma charakter *spin-off* (Jakubowicz 2003, Moń 2005). Wykształceni pracownicy z długoletnim doświadczeniem

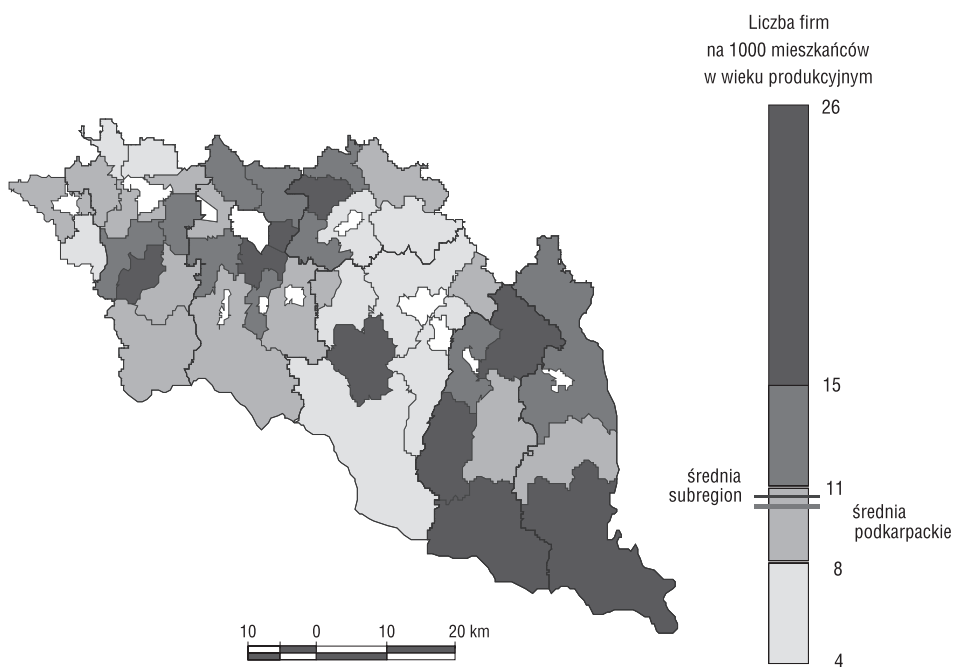
Ryc. 1. Przedsiębiorczość przemysłowa w miastach subregionu krośnieńskiego 2004 r. i jej dynamika w latach 1995–2004

Fig. 1. Industrial activity in the cities of the Krosno Subregion in 2004 and its dynamics in the 1995–2004 period

Źródło: opracowanie M. Huculak na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS.

zawodowym opuścili na początku lat 90. duże państwowe zakłady, huty szkła, zakłady przetwórstwa drzewnego, między innymi z powodu zwolnień grupowych. Nabyte umiejętności wykorzystali zaś we własnych firmach, których założenie stało się możliwe w warunkach gospodarki rynkowej (Adamus, Luchter 1995).

Charakterystyczna wysoka przedsiębiorczość występująca w gminach powiatu bieszczadzkiego i leskiego wynika w istotnym zakresie z aktywności endogenicznej, nawiązującej do długoletnich tradycji rzemiosła drzewnego, metalowego, które nie zaginęły pomimo dotkliwych represji związanych z wysiedleniem miejscowej ludności w ramach akcji Wisła (Wrzosek 1972; Kortus, Adamus 1989). Na stopień rozwoju przedsiębiorczości i stabilności funkcjonowania małych i średnich firm znaczny wpływ ma możliwość ich kooperacji z wiodącymi przedsiębiorstwami subregionu krośnieńskiego, tj. KHS Krosno S.A. i Nowy Styl sp. z o.o. Organizacja produkcji w tego rodzaju firmach charakteryzuje się dużą elastycznością, stąd są one w stanie produkować wiele wyrobów w krótkich seriach oraz stosunkowo szybko zwiększać lub zmniejszać produkcję bez wyraźnego wpływu na

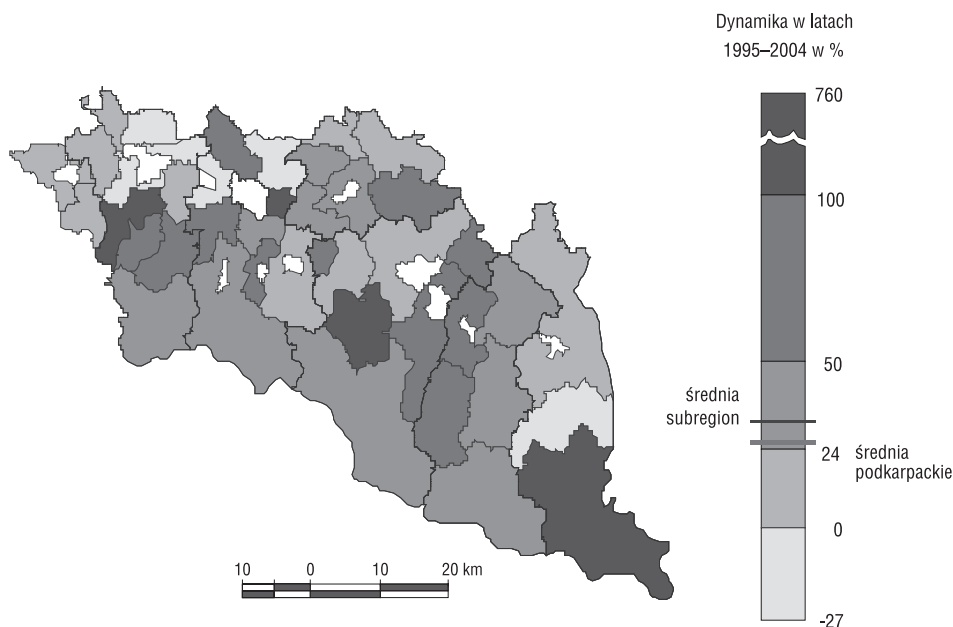

Ryc. 2. Przedsiębiorczość przemysłowa na obszarach wiejskich subregionu krośnieńskiego w 2005 r.
 Fig. 2. Industrial activity in the rural areas of the Krosno Subregion in 2005

Źródło: opracowanie M. Huculak na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

obniżenie poziomu efektywności działania. Rozwój przedsiębiorczości przemysłowej stał się również istotnym czynnikiem łagodzącym problemy bezrobocia, które jest szczególnie wysokie w powiecie bieszczadzkiem (wskaźnik bezrobocia rejestrowanego 30,4%), brzo-zowskim (28,2%) i leskim (27,1%) oraz zaledwie o kilka punktów procentowych niższe w powiatach jasielskim (23,6%), sanockim (22%), krośnieńskim (21,7%). Jedynie w Kroś-nie, mieście na prawach powiatu, wskaźnik bezrobocia rejestrowanego wyniósł w 2004 r. 8,1%, a więc był o ponad 2 razy niższy od województwa podkarpackiego (19,1%). Co więcej, była to najniższa wartość w województwie, ponieważ w stolicy województwa, Rze-szowie, stopa bezrobocia osiągnęła w 2005 r. 9,4 %.

Przedsiębiorczość lokalna należy do zjawisk gospodarczych charakteryzujących się dużą fluktuacją firm. Rozkład przestrzenny wskaźników dynamiki tego zjawiska w latach 1995–2005 przedstawia ryc. 3. Obok gmin o bardzo wysokiej dynamice wzrostu przed-siębiorczości (Lutowiska, Bukowiec, Dębowiec) są takie, gdzie wystąpił znaczny spadek liczby firm na 1000 mieszkańców, np. Czarna w powiecie bieszczadzkiem oraz gminy są-siadujące z Jasłem.

Ryc. 3. Dynamika przedsiębiorczości przemysłowej na obszarach wiejskich subregionu krośnieńskiego w latach 1995–2004

Fig. 3. Dynamics of the industrial activity in the rural areas of the Krosno Subregion in the 1995–2004 period

Źródło: opracowanie M. Huculak na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Podsumowanie

Lokalna przedsiębiorczość przemysłowa w subregionie krośnieńskim wykazuje wyraźne zróżnicowanie przestrzenne. Charakterystyczną cechą tej struktury jest istnienie trzech skupień gmin o ponadprzeciętnych wartościach wskaźnika. Duży zwarty obszar, gdzie wartości wskaźnika przekraczają ponad dwukrotnie średnią dla województwa, położony jest w południowo-wschodniej części subregionu (gminy Lutowiska, Cisna, Baligród, Olszanica). Wiąże się on przede wszystkim z rozwojem tradycyjnych branż związanych z pozyskaniem i przetwórstwem drewna, branżą meblarską, przemysłem chemicznym (węgiel drzewny). Należy pamiętać jednak o niewielkiej liczbie ludności zamieszkującej te gminy, co wpływa na wartość wskaźnika przedsiębiorczości. Na drugim krańcu subregionu, w jego północno-wschodniej części, położony jest kolejny obszar o ponadprzeciętnych wartościach wskaźnika, który obejmuje miasta Krosno i Jasło oraz przyległe podmiejskie gminy. Tutaj przedsiębiorczość endogeniczna nawiązuje do wieloletnich tradycji branży szklarskiej i drzewnej. Przy czym skupienie firm szklarskich ma niejednokrotnie charakter *spin-offs*. Wyspę pośród obszaru o niskiej aktywności gmin powiatu sanockiego stanowi gmina Bukowsko położona w jego centralnej części.

Literatura

- Adamus J., Luchter L., 1995, *Przemysł Karpat*, [w:] J. Warszyńska (red.), *Karpaty Polskie*, Kraków, 233–238.
- Dolata M., 2004, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce Polski – regionalne zróżnicowanie poziomu rozwoju*, *Czasopismo Geograficzne*, 3, 195–212.
- Domański B., 2001, *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidłowości rozmieszczenia, uwarunkowania i skutki*, IG i GP UJ, Kraków.
- Guzik Cz., Szmyd Ł. (red.), 2008, *Spółczesność i gospodarka subregionu krośnieńskiego na przełomie XX i XXI wieku*, *Prace Naukowo-Dydaktyczne PWSZ w Krośnie*, 32.
- Jakubowicz Ł., 2003, *Funkcjonowanie zakładów przemysłu szklarskiego w Krośnie i okolicach*. Praca magisterska, maszynopis, IGiGP UJ, Kraków.
- Kortus B., Adamus J., 1989, *Characteristic traits of industry in the polish Carpathians*, *Zeszyty Naukowe UJ XXIX*, *Prace Geograficzne* 76, 95–100.
- Luchter L., 2000, *Conditions for the development and differentiation of small power plant in Poland using renewable energy sources*, [w:] T. Marszał (red.), *Local Economy and Urban Development in Poland*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 70–80.
- Moń P., 2005, *Funkcjonowanie przedsiębiorstw przemysłu drzewnego i meblarskiego w Krośnie i okolicach*, Praca magisterska, maszynopis, IGiGP UJ, Kraków.
- Sobala-Gwosdz A., 2005, *Ośrodki wzrostu i obszary stagnacji w województwie podkarpackim*, IGiGP UJ, Kraków.
- Wrzosek A., 1972, *Rozwój i dzisiejszy stan uprzemysłowienia polskich Karpat i Sudetów* *Folia Geographica*, Series *Geographica-Oeconomica*, 5, 5–21.

Lidia Luchter, Maciej Huculak

Spatial differentiation of local industrial activity in south-eastern part of the Podkarpackie voivodeship

Summary

The local industrial activity in the Krosno Subregion of the Podkarpackie (Rzeszów) Voivodeship shows a considerable spatial differentiation. There are three concentration of communities with the index value over average. The first one, where this value is twice over the voivodeship average is situated in the south-eastern part of the subregion, being consisted of 4 gminas (rural communities), those of Lutowska, Cisna, Baligród and Olszanica. Traditional branches of industry are observed there, those of wood exploitation and processing, production of furniture and charcoal. The index value is high due to the small population number of this area.

In the opposite, north-western end of the subregion there is the second area of the higher level of industrial activity, covering the cities of Jasło and Krosno, with their suburban zones. The endogenic industrial activity is lined with an old tradition of the glass industry and the wood industry. The new glass industry concentration is partially of the spin-off type. The third area of the enhanced index value is the community of Bukowisko, situated in the centre of the Sanok district among the communities of the low activity level.